

การพัฒนานวัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์

A Development of Teaching Innovation for Classical Performing
Arts on Nataleela-natayasap

นิสา เมลานนท์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้พัฒนานวัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์เรื่องนาฏลีลานาฏยศัพท์ ซึ่งจุดเด่นของนวัตกรรมนี้ เป็นการฝึกปฏิบัตินาฏยศัพท์ของนาฏศิลป์ไทย (ละคร) แต่ละคำ ด้วยเพลงที่มีเนื้อเพลงเป็นกลอนสุภาพมีสัมผัสคล้องจองได้ความหมาย แต่ละเพลงขับร้อง และบรรเลงด้วยวงปี่พาทย์โดยใช้ทำนองเพลงไทยที่ไพเราะคุ้นหู อันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะเพราะได้ปฏิบัตินาฏยศัพท์แต่ละคำซ้ำๆ และได้รับความเพลิดเพลินด้วยเสียงเพลงขณะปฏิบัติ ดังนั้นการวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาประสิทธิภาพของนวัตกรรม “นาฏลีลานาฏยศัพท์” โดยใช้วิธีสอนปฏิบัตินาฏศิลป์ตามแนวคิดการพัฒนาทักษะปฏิบัติของซิมป์สัน(Sympson) สำหรับนักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร และสาขาวิชานาฏดุริยางคศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์ ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 เปรียบเทียบ

1 รองศาสตราจารย์สาขานาฏดุริยางคศิลป์ไทย
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์

คะแนนก่อนและหลังการเรียนรู้จากการใช้วัตกรรมการสอน และศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อวัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์เรื่องนาฏลีลานาฏยศัพท์ กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์การละคร 3 กลุ่ม 3 ชั้นปีและสาขาวิชานาฏดุริยางคศิลป์ไทย 2 กลุ่ม 2 ชั้นปี จำนวนทั้งสิ้น 33 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ วัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบประเมินทักษะปฏิบัติทางนาฏศิลป์ และแบบสอบถามความพึงพอใจของนักศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและร้อยละ ใช้สถิติทดสอบสมมติฐานคือ เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาที่เรียนโดยวัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์ โดยการทดสอบค่าที (t-test for Dependent Samples) เปรียบเทียบทักษะการปฏิบัตินาฏศิลป์ โดยวิธีสอนปฏิบัตินาฏศิลป์ตามแนวคิดพัฒนาทักษะปฏิบัติของซิมพ์สันโดยการทดสอบค่าที (Single Samplet - test)

ผลวิจัยพบว่า

1. ประสิทธิภาพของนวัตกรรมทางการสอนนาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์ ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพด้านกระบวนการ และด้านผลลัพธ์เท่ากับ 81.92/91.36 สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้

สำหรับดัชนีประสิทธิผลของนวัตกรรมทางการสอนนาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์ ที่สร้างขึ้นมีค่าเท่ากับ 0.7230 แสดงว่า หลังจากการใช้ นวัตกรรมทางการสอน นักศึกษามีคะแนนเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 72.30

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร และสาขาวิชานาฏดุริยางคศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ที่เรียนโดย วัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์ พบว่ามี คะแนนการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. นักศึกษาที่เรียนโดยวิธีสอนปฏิบัตินาฏศิลป์ตามแนวคิดพัฒนาทักษะปฏิบัติของซิมพ์สัน มีทักษะการปฏิบัตินาฏศิลป์ที่ใช้ในวัตรกรรมการสอนโดยรวมและรายเพลงทุกเพลง สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ความพึงพอใจของนักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร กับสาขาวิชานาฏดุริยางคศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ที่มีต่อวัตรกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลา นาฏยศัพท์ เฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาวิธีสอนปฏิบัตินาฏศิลป์ตามแนวคิดการพัฒนาทักษะการปฏิบัติของซิมพ์สัน โดยเรียงลำดับความพึงพอใจต่อการสอนจากมากไปน้อย พบว่า ขั้นที่ 7 ขั้นการคิดเริ่ม นักศึกษามีความพึงพอใจมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ขั้นที่ 6 ขั้นการปรับปรุงและประยุกต์ใช้ ขั้นที่ 1 ขั้นการรับรู้ ขั้นที่ 3 ขั้นการสนองตอบภายใต้การควบคุม ขั้นที่ 5 ขั้นการกระทำอย่างชำนาญ ขั้นที่ 2 ขั้นเตรียม ความพร้อม และขั้นที่ 4 ขั้นการให้ลงมือกระทำจนกลายเป็นกลไกที่สามารถกระทำตัวเอง ตามลำดับ

คำสำคัญ : วัตรกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์, แนวคิดการพัฒนาทักษะปฏิบัติของซิมพ์สัน

Abstract

This research is aimed at developing the teaching innovation entitled Nataleela-natayasap. The main outstanding feature of this innovation is an emphasis on the practice of Thai classical dancing gestures (La Khon) regarding the interpretation of each word. The lyrics are composed with the Thai fixed-rhythmic verse. The composed songs, accompanied with Thai musical ensemble, are melodious and familiar as well as facilitating students for pleasure and giving opportunity to gain more skills while continuing practice. Therefore, this research is aimed to study the effectiveness of Nataleela-natayasap through Simpson's

skill development approach. The research was conducted on Thai students who studied in the program of Classical Performing Arts and Drama and that of Thai Music and Dramatic Arts at Rajabhat Rajanagarindra University (RRU). The research was to compare students' scores before and after the application of the innovation and to investigate the students' satisfaction levels towards it. The sample group consisted of 33 students: three groups from 1st-3rd year students in the program of Classical Performing Arts and Drama. Besides, the sample group covered two groups from 1st-2nd year students in the program of Thai Music and Dramatic Arts. The research instruments were the teaching innovation regarding Nataleela-natayasap, achievement test, skill-evaluation form for dancing arts, and questionnaire regarding students' satisfaction. The data analysis was conducted through means, standard deviation and percentage. Also, to compare students' achievement after application of the teaching innovation was conducted in this research through t-test for Dependent Samples and Single Sample t-test for comparing students' performance skills through Simpson's skill-development approach. The results revealed that

1. The efficiency of the teaching innovation on Nataleela-natayasab showed that students' scores during the studying session were 81.92%. After the application of the teaching innovation, their scores were 91.36%. Obviously, the efficiency of process and that of outcome were 81.92%/91.36%; it was higher than the expected 80/80 standard.

2. The efficiency index of the created teaching innovation was 0.7230%. It showed that the students' scores had increased for 72.30%.

3. A comparison of achievement of RRU students majored in Dancing Arts and Drama and those of Thai Music and Dramatic Arts who studied through this teaching innovation showed that their posttest scores were higher than those of pretest ones at the level of significance of 0.05.

4. A comparison of the students' skills for practical classical dancing after the application of Simpson's skill development approach of RRU students, who studied in Thai Performing Arts and Drama and those of Thai Music and Dramatic Arts, showed that they were higher than the 80 percent standard at the 0.05 significant level.

5. Satisfaction of students of Thai Performing Arts and Drama and Thai Music and Dramatic Arts towards the teaching innovation was at high level. When considering the teaching method for Thai classical dance with Simpson's skill development approach, it explicitly showed the level of students' satisfaction in each level. The seventh level (origination) indicated that the students' satisfaction was at highest level, the sixth level (adaptation), the first level (perception), the third level (guided response), the fifth level (complex overt response), the second level (preparation) and the fourth level (mechanism) were respectively ordered.

Keywords: A Teaching Innovation for Classical Performing Arts , Simpson's Psychomotor Domain

บทนำ

นาฏศิลป์ไทยถือว่าเป็นศาสตร์ทางศิลปะที่สำคัญยิ่ง ด้วยรูปแบบของการแสดงที่มีลีลาอันอ่อนช้อยงดงาม แสดงออกถึงความประณีตแฝงด้วยจินตนาการและศิลปะที่ละเอียดอ่อนของคนไทย บ่งบอกถึงควมมีอารยธรรมอันรุ่งเรือง และความมั่นคงของชาติที่สืบทอดกันมาแต่โบราณกาล (สุมลมาลย์ นิเมเนติพันธ์, 2545 : 40) การใช้ลีลาท่าทางร้ายรำแบบนาฏศิลป์ไทยนั้นมีมานานแล้ว ปรากฏหลักฐานเมื่อมีการแสดงละครในสมัยอยุธยา ครั้นมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ในรัชกาลที่ 6 ปรากฏว่ามีการถ่ายภาพท่ารำ และในปี พ.ศ. 2497 อธิบดีกรมศิลปากรคือ นายธนิต อยู่โพธิ์ ได้มอบหมายครูอาคม สายาคม ซึ่งเป็นศิลปินและเป็นครูสอนนาฏศิลป์โขน-ละคร ให้นำท่ารำพื้นฐานที่ปฏิบัติกัน มาเขียนเป็นตำราทางวิชาการขึ้นเป็นครั้งแรก (แต่งเป็นร้อยแก้ว) เพื่อเป็นข้อมูลหลักฐานทางนาฏศิลป์ไทยสืบไป เรียกว่า นาฏยศัพท์ ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานในการฝึกท่ารำโดยใช้อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายตั้งแต่ศีรษะจรดเท้า ให้เกิดลีลาท่าทางเข้ากับจังหวะและทำนองเพลง นาฏยศัพท์เป็นคำศัพท์ที่ใช้เฉพาะในนาฏศิลป์ โขน - ละคร เป็นชื่อลักษณะท่ารำของไทยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ นามศัพท์ กิริยาศัพท์และนาฏยศัพท์เบ็ดเตล็ด ต่อมาครูอัมพร ชัชกุล ได้ขออนุญาตครูอาคม สายาคม นำตำรานาฏยศัพท์นี้ไปสอนนักเรียนที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ จึงทำให้การสอนนาฏศิลป์ไทยโดยเน้นเรื่องนาฏยศัพท์ เริ่มแพร่หลายตั้งแต่นั้นมา

ในการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยนั้นจะเน้นการฝึกทักษะให้เกิดความชำนาญ ด้วยบทเรียนที่ซ้ำ ๆ ย้ำเนื้อหาการฝึกเป็นระยะเวลานานพอสมควร จนกระทั่งผู้รับการฝึกสามารถจดจำท่าทางซึ่งเป็นหลักใหญ่ ๆ ได้ จากนั้นครูผู้สอนจะถ่ายทอดกลวิธีที่จะปรุงแต่งลีลาท่าทางให้งดงามยิ่งขึ้นเป็นการเฉพาะตัวสำหรับศิษย์บางคน (ประเมษฐ์ บุญชัย, 2544 : 130) ในปัจจุบันการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยในสถาบันต่าง ๆ ได้กำหนดไว้ในหลักสูตรให้ผู้เรียนศึกษาทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติ สำหรับการสอนนาฏศิลป์ภาคปฏิบัติ ยังคงเน้นการฝึกทักษะโดยอาศัยจดจำท่าทางและเลียนแบบจากครูผู้สอนเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้ผู้ที่ฝึกปฏิบัตินาฏศิลป์

ให้ถูกต้องและมีลีลางดงามน่าชม จำเป็นต้องมีความแม่นยำนาฏยศัพท์แต่ละคำ การสอนนาฏยศัพท์ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมานั้น เมื่อผู้สอนจะสอนปฏิบัตินาฏศิลป์ เพลงใดก็จะอธิบายและสาธิตนาฏยศัพท์แทรกไปกับทำรำเพลงนั้นๆ แล้วให้ผู้เรียน ปฏิบัติตาม ซึ่งผู้เรียนที่มีทักษะ มีใจรักและสนใจจะรำได้เร็ว รำได้สวย แต่ในการ เรียนการสอนของนักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เริ่มเรียนนาฏศิลป์ไทยจึงมักขาดทักษะและลีลาใน การปฏิบัตินาฏศิลป์ ส่งผลให้เรียนรู้ได้ช้า อันเป็นสาเหตุหนึ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึก ถดถอย ไม่สนใจเรียน เปื่อหน่ายและเห็นว่าเป็นเรื่องยากเนื่องจากไม่สามารถปฏิบัติได้ ส่งผลให้การเรียนของนักศึกษาอยู่ในระดับต่ำทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติไม่เป็น ไปตามเป้าหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะพิสัยจึงมีความสำคัญอย่าง มากต่อการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ ซึ่งรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิด การพัฒนาทักษะปฏิบัติของซิมพ์สัน (Instructional Model Based On Simson's Processes For Psycho Motor Skill Development) เป็นการสอนทักษะปฏิบัติ ที่เป็นไปตามลำดับขั้นตอนที่มุ่งช่วยพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านการปฏิบัติ การกระทำ หรือการแสดงออกต่าง ๆ ซึ่งการสอนต้องใช้หลักการ วิธีการที่แตกต่าง ไปจากการพัฒนาทางด้านจิตพิสัย หรือพุทธิพิสัย (ทิตินา แคมมณี, 2550 : 243) จึงนับว่าเหมาะสมอย่างยิ่งกับการเรียนการสอนนาฏศิลป์

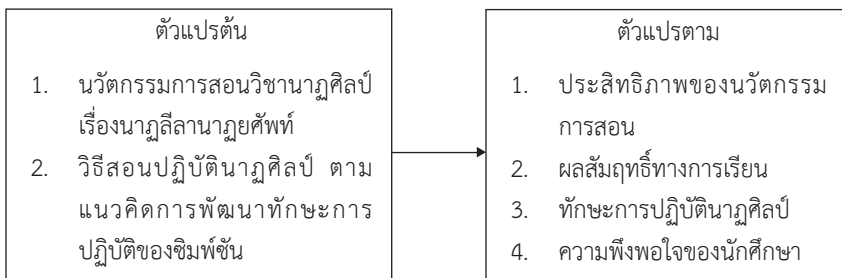
จากความสำคัญและปัญหาของการเรียนการสอนนาฏศิลป์ดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงได้สร้างนวัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์ขึ้นและใช้ วิธีสอนปฏิบัตินาฏศิลป์ตามแนวคิดพัฒนาทักษะปฏิบัติของซิมพ์สัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิด ทักษะการปฏิบัตินาฏศิลป์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น อีกทั้ง ช่วยลดปัญหา สำหรับนักศึกษาหรือผู้สนใจที่จะปฏิบัตินาฏศิลป์แต่ขาดทักษะและมีใจรักในนาฏศิลป์ ไทย ให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัตินาฏศิลป์ไทยได้ถูกต้องตามมาตรฐานและมีความมั่นใจในนาฏลีลาเฉพาะตน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อหาประสิทธิภาพของนวัตกรรมทางการสอนวิชานาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนโดย นวัตกรรมทางการสอนวิชานาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์
3. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการปฏิบัตินาฏศิลป์ของนักศึกษาที่เรียนโดยวิธีสอนปฏิบัตินาฏศิลป์ตามแนวคิดพัฒนาทักษะปฏิบัติของชิมพ์ชัน
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อนวัตกรรมทางการสอนวิชานาฏศิลป์เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของชิมพ์ชันจากทศนา แคมมณี (2550 : 244) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ ดังนี้

ขอบเขตเชิงเนื้อหาในการวิจัย

นาฏยศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนาฏยศัพท์สำหรับการละคร (พระ - นาง) จำนวนทั้งสิ้น 15 คำ ประกอบด้วยนาฏยศัพท์ที่เกี่ยวกับการใช้มือ 7 คำ กรายมือ คลายมือ ม้วนมือ โบก สอดมือจีบ สะบัดมือ นาฏยศัพท์ที่เกี่ยวกับการใช้

แขน 2 คำ วังวาดแขน นาฏยศัพท์ที่เกี่ยวกับการใช้ศีรษะ 1 คำ ลักคอ นาฏยศัพท์ที่เกี่ยวกับการใช้ลำตัว 2 คำ ตีไหล่ โยตัว และนาฏยศัพท์ที่เกี่ยวกับการใช้เท้า 3 คำ กระดกเท้า ถัดเท้า สะดุดเท้า

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. นวัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์ หมายถึง สื่อการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นอย่างมีคุณภาพตามหลักการสร้างสื่อและนวัตกรรมทางการเรียนในวิชานาฏศิลป์ ซึ่งประกอบไปด้วย วิดีทัศน์ ชุดการสอนและวิธีการสอน เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์ จำนวน 15 เพลง

2. รูปแบบการสอนตามแนวคิดการพัฒนาทักษะปฏิบัติของซิมป์สัน หมายถึง วิธีสอนที่มุ่งพัฒนาความสามารถของผู้เรียนด้านการปฏิบัติหรือการแสดงออกต่าง ๆ ซึ่งต้องใช้หลักการวิธีการที่แตกต่างจากการพัฒนาด้านจิตพิสัยหรือพุทธิพิสัยโดยมีกระบวนการ 7 ขั้นตอน ซึ่งสัมพันธ์กับกิจกรรมการปฏิบัตินาฏศิลป์คือ ขั้นที่ 1 การรับรู้ (perception) ขั้นที่ 2 การเตรียมความพร้อม (readiness) ขั้นที่ 3 การตอบสนองภายใต้การควบคุม (guided response) ขั้นที่ 4 การให้ลงมือกระทำ (mechanism) ขั้นที่ 5 การกระทำอย่างชำนาญ (complex overt response) ขั้นที่ 6 การปรับปรุงและประยุกต์ใช้ และขั้นที่ 7 การคิดริเริ่ม

3. นาฏยศัพท์ หมายถึง คำศัพท์ที่ใช้เกี่ยวกับการเรียกท่ารำในนาฏศิลป์ละครโดยเฉพาะศัพท์ที่ใช้เป็นประจำและผู้เรียนยังปฏิบัติได้ไม่ถูกต้อง ไม่งดงาม

4. นาฏลีลานาฏยศัพท์ หมายถึง ท่ารำเบื้องต้นที่ช่วยสร้างลีลาในการรำรำให้ถูกต้องงดงามตามที่ปรมาจารย์กำหนดไว้เป็นมาตรฐาน โดยแบ่งเป็น นาฏยศัพท์เกี่ยวกับการใช้มือ การใช้แขน การใช้ศีรษะ การใช้ลำตัวและการใช้เท้า เป็นนวัตกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นอย่างมีคุณภาพตามหลักการสร้างสื่อ และนวัตกรรมทางการเรียน ประกอบไปด้วย ชุดการสอน เช่น วิดีทัศน์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ แลบบันทึกลงเสียง เอกสารเพลงนาฏลีลานาฏยศัพท์ เอกสารคำอธิบายลีลาท่ารำของนาฏลีลานาฏยศัพท์ และวิธีการสอน จำนวน 15 เพลง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งพัฒนานวัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์ โดยใช้วิธีสอนปฏิบัตินาฏศิลป์ตามแนวคิดการพัฒนาทักษะการปฏิบัติของชมพ้ชั้นสำหรับนักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์และการละครและสาขาวิชานาฏดุริยางคศิลป์ โทยมหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนด วิธีดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ประชากร

ประชากรกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย คือนักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์การละคร 3 กลุ่ม 3 ชั้นปี สาขาวิชานาฏดุริยางคศิลป์ไทย 2 กลุ่ม 2 ชั้นปี จำนวนทั้งสิ้น 33 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

- 1 นวัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์
- 2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- 3 แบบประเมินการทักษะปฏิบัติทางนาฏศิลป์
- 4 แบบสอบถามความพึงพอใจของนักศึกษา

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างตามขั้นตอน ดังนี้

- 1 นวัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์
 - 1.1 ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างนวัตกรรมการสอน ชุดการสอนและรูปแบบการสอน และเลือกเนื้อหาที่จะสอนซึ่งกำหนดไว้ในหลักสูตร ออกแบบและกำหนดรูปแบบของนวัตกรรมการสอนนาฏลีลานาฏยศัพท์

1.2 สร้างนวัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์ เรื่องนาฏลีลานาฏยศัพท์ แล้วพัฒนามาเป็นชุดการสอน ตามขั้นตอนต่อไปนี้

1.2.1 รวบรวมนาฏยศัพท์ที่ใช้ในการฝึกปฏิบัตินาฏศิลป์ไทย มาจำนวนหนึ่ง

1.2.2 นำคำอธิบายนาฏยศัพท์ที่แต่งด้วยร้อยแก้วเหล่านั้น มาแต่งเป็นกลอนสุภาพให้มีสัมผัสคล้องจอง แต่ยังคงความหมายเดิมของนาฏยศัพท์ ค้างกล่าวไว้ ดังตัวอย่าง

คำอธิบาย นาฏยศัพท์ “ลักคอ”

การลักคอเป็นกิริยาของการเอียงคอกับการเอียงไหล่ ที่แย้งกันคนละด้าน เช่น ถ้าจะลักคอทางขวาก็ให้เอียงคอหรือศีรษะทางขวา แต่เอียงไหล่ทางซ้าย สายตามองตรงตลอดเวลา ตั้งลำคอให้แข็งไว้ การลักคอต้องทำอย่างนุ่มนวล การลักคอนำมาใช้ประกอบการยกไหล่ การเอียงไหล่และอื่นๆ

เพลงลักคอ

ลักคอเป็นกิริยาอาการ	ท่านเอียงคอไหล่ให้แย้งกัน
เช่นจะลักคอทางขวานั้น	มีเป็นขั้นตามตำราภิปราย
ให้เอียงคอลงทางด้านขวา	รองลงมาเอียงไหล่ทางซ้าย
เกร็งลำคอสายตาตรงไป	สำคัญให้แลดูนุ่มนวล
การลักคอถ้านำมาใช้	กับยกไหล่ให้มีผันผวน
หรือเอียงไหล่ได้ตามกระบวน	ชวนมารำทำท่ายกคอก

1.2.3 ให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านคีตศิลป์ไทยและดุริยางค์ไทย พิจารณาใส่ทำนองเพลง แล้วบรรเลงพร้อมทั้งขับร้องประกอบนาฏยศัพท์แต่ละคำ เพราะการรำโดยมีเสียงเพลงประกอบย่อมช่วยให้ผู้เรียนเพลิดเพลินยิ่งขึ้น

เพลงลักคอง

คำร้อง นิสา เมลานนท์

ทำนอง เพลงยยะวา

ลักคองเป็นกิริยาอาการ
เช่นจะลักคองทางขวานั้น
ให้เอียงคอลงทางด้านขวา
เกร็งลำคอสายตาดตรงไป
การลักคองถ้านำมาใช้
หรือเอียงไหล่ได้ตามกระบวน

ท่านเอียงคอไหล่ให้แย้งกัน
มีเป็นขั้นตามตำราภิปราย
รองลงมาเอียงไหล่ทางซ้าย
สำคัญให้แลดูนุ่มนวล
กับยกไหล่มิให้ผันผวน
ชวนมารำทำท่ายักคอง

1.2.4 นำเพลงนาฏยศัพท์แต่ละเพลงมาประดิษฐ์ลีลาท่ารำให้ได้ความหมาย โดยเน้นการใช้ท่าของนาฏยศัพท์คำนั้นๆ รำซ้ำท่าบ่อยๆ อันสอดคล้องกับลักษณะของวิชานาฏศิลป์ซึ่งเป็นวิชาทักษะ ที่ต้องอาศัยการปฏิบัติซ้ำๆ จึงจะเกิดผลดี จากภาพตัวอย่างนาฏยศัพท์ท่าลักคอง

ขั้นที่ 1

ขั้นที่ 2

ภาพตัวอย่าง นาฏลีลานาฏยศัพท์ เพลงลักคอ

ภาพที่ 1 ท่ายืนพัก

ภาพที่ 2

ภาพที่ 3

ภาพที่ 4

ลักคอเป็นกิริยาอาการ
เช่นจะลักคอทางขวานั้น
รองลงมาเอียงไหล่ทางซ้าย

ท่าเอียงคอไหลให้แย้งกัน
ให้เอียงคองทางด้านขวา
มีเป็นชั้นตามตำราภิปราย

ภาพที่ 5

ภาพที่ 6

ภาพที่ 7

ภาพที่ 8

เกร็งลำคอสายตาตรงไป
สำคัญให้แลดูนุ่มนวล
หรือเอียงไหล่ได้ตามกระบวน

การลักคอถ้านำมาใช้
กับยักษ์โหล่มิให้ผันผวน
ชวนมารำทำท่าลักคอ

1.2.5 พัฒนาเป็นชุดการสอน ประกอบด้วย แถบบันทึกเสียง แผ่นบันทึกเสียง (CD) วีดิทัศน์ (DVD) เอกสารอธิบายทำรำนานฎลีลานาฏยศัพท์ เอกสารเพลงนาฎลีลานาฏยศัพท์

1.3 พัฒนา แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน และแบบประเมินทักษะ ปฏิบัติทางนาฏศิลป์

1.4 หากคุณภาพของนวัตกรรมการสอนนาฏศิลป์ เรื่อง นาฎลีลานาฏยศัพท์ โดยผ่านผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทย 5 ท่านตรวจพิจารณาความถูกต้องเหมาะสมทางด้านรูปแบบ เนื้อหา ภาษา และภาพประกอบ

1.5 นำนวัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์ เรื่อง นาฎลีลานาฏยศัพท์ ไปทดลองใช้กับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวราชนครินทร์ที่เคยเรียนมาแล้วซึ่งไม่ใช่กลุ่มทดลอง จำนวน 16 คน

1.6 ตรวจสอบชุดการเรียนรู้ที่แก้ไขปรับปรุงเรียบร้อยแล้วอีกครั้งหนึ่ง นำไปพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.1 ผู้วิจัยได้สร้างแบบทดสอบ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบ ประสิทธิภาพของนวัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์ เรื่อง นาฎลีลานาฏยศัพท์ ที่สอน โดยวิธีสอนปฏิบัตินาฏศิลป์ ตามแนวคิดการพัฒนาทักษะการปฏิบัติของซิมพ์สัน โดยการทดสอบก่อนและหลังเรียนในกลุ่มตัวอย่างแล้ว สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และจัดทำตารางวิเคราะห์ข้อสอบของแบบทดสอบตามจุดประสงค์ที่กำหนด

2.2 พัฒนาคูณภาพของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และความเหมาะสมของภาษา โดยใช้ค่าดัชนีความเหมาะสมระหว่าง ข้อสอบกับจุดประสงค์ที่ต้องการวัด กำหนดคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ บันทึกหาค่าคะแนนความคิดเห็นทั้งหมดเป็นรายชื่อ

2.3 นำแบบทดสอบที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .50 ขึ้นไป ทดสอบเพื่อหาความน่าเชื่อถือของข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์อิงเกณฑ์ (Criteria reference test) โดยผู้วิจัยได้เลือกข้อสอบที่มีค่าความน่าเชื่อถือตั้งแต่ .29 ขึ้นไป เป็นข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.4 นำข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มาปรับปรุงและนำไปทดลองใช้กับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ที่เคยเรียนมาแล้ว เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบด้วยวิธีของโลเวท (Lovett) จากผลการวิเคราะห์ เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ พบว่า มีค่าเท่ากับ ๐.๘๖๖๖ ดังนั้นจึงนำไปใช้ทดสอบกับนักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร และสาขาวิชานาฏดุริยางคศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพของนวัตกรรมการสอนต่อไป

3. แบบประเมินทักษะการปฏิบัติทางนาฏศิลป์

3.1 สร้างแบบประเมินทักษะการปฏิบัติทางนาฏศิลป์และเกณฑ์การประเมิน โดยอาศัยแนวทางการสร้าง และการวิเคราะห์ที่ได้ศึกษามาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

3.2 พัฒนาคุณภาพของแบบประเมินทักษะการปฏิบัติทางนาฏศิลป์ เรื่องนาฏลีลานาฏยศัพท์ โดยเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรง และกำหนดคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เป็นรายชื่อ ทุกข้อ มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .50 ขึ้นไป

4. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า เป็นเครื่องมือในการสอบถามความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อนวัตกรรม การสอนนาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์ ที่สอนโดยวิธีสอนปฏิบัตินาฏศิลป์ ตามแนวคิดการพัฒนาทักษะการปฏิบัติของซิมพ์สัน มีลักษณะข้อคำถามแบบปลาย ปิดเชิงบวก จำนวน 20 ข้อ โดยมีการให้คะแนนตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert) เกณฑ์การจัดกลุ่มคะแนนความพึงพอใจพิจารณาค่าเฉลี่ยโดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม

ขั้นตอนในการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อนวัตกรรม การสอน เป็นต้นนี้

4.1 ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี วิทยานิพนธ์ และรายงานการศึกษาที่ เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจนำมาสร้างแบบสอบถาม แล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญพิจารณา หาดัชนีความสอดคล้อง เพื่อหาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา ซึ่งทุกข้อมีค่าดัชนีความ สอดคล้องเท่ากับ .50 ขึ้นไป สามารถนำไปใช้ได้

4.2 นำแบบสอบถามความพึงพอใจที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข เรียบร้อยแล้วไปทดลองใช้กับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ซึ่งไม่ใช่ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ราย

4.3 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความพึงพอใจ โดยใช้สูตร สัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient of Alpha) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach)

4.4 นำแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีคุณภาพแล้วนี้ ไปเก็บข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่างที่วางแผนไว้

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล การใช้นวัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลา นาฏยศัพท์ โดยใช้วิธีสอนปฏิบัตินาฏศิลป์ตามแนวความคิดพัฒนาทักษะการปฏิบัติ ของจิมพ์สันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร และสาขาวิชานาฏ ดริยางคศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์สรุปได้ดังนี้

1 ประสิทธิภาพของนวัตกรรมทางการสอนนาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลา นาฏยศัพท์สำหรับนักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร และสาขาวิชานาฏ ดริยางคศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ที่สร้างขึ้น มีคะแนนเฉลี่ย ระหว่างเรียนคิดเป็นร้อยละ 81.92 คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนคิดเป็นร้อยละ 91.36 ดังนั้นนวัตกรรมทางการสอนนาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์จึงมีประสิทธิภาพ ด้านกระบวนการต่อต้านผลลัพท์เท่ากับ 81.92/91.36 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้

สำหรับดัชนีประสิทธิผลของนวัตกรรมทางการสอนนาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลา นาฏยศัพท์ สำหรับนักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร และสาขาวิชานาฏดุริยางคศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ ที่สร้างขึ้นมีค่าเท่ากับ 0.7230 แสดงว่า หลังจากการใช้นวัตกรรมการสอน นักศึกษามีคะแนนเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 72.30

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร และสาขาวิชานาฏดุริยางคศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ ที่เรียนโดยนวัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์ พบว่ามี คะแนนการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. นักศึกษาที่เรียนโดยวิธีสอนปฏิบัตินาฏศิลป์ตามแนวคิดพัฒนาทักษะปฏิบัติของซิมพ์สันมีทักษะการปฏิบัตินาฏศิลป์สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร และสาขาวิชานาฏดุริยางคศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ มีความพึงพอใจต่อนวัตกรรมทางการสอนวิชานาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์ เฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาวิธีสอนปฏิบัตินาฏศิลป์ตามแนวคิดการพัฒนาทักษะการปฏิบัติของซิมพ์สัน โดยเรียงลำดับความพึงพอใจต่อการสอนจากมากไปน้อย พบว่า ขั้นที่ 7 ขั้นการคิดเริ่ม นักศึกษามีความพึงพอใจมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ขั้นที่ 6 ขั้นการปรับปรุงและประยุกต์ใช้ ขั้นที่ 1 ขั้นการรับรู้ ขั้นที่ 3 ขั้นการสนองตอบภายใต้การควบคุม ขั้นที่ 5 ขั้นการกระทำอย่างชำนาญ ขั้นที่ 2 ขั้นเตรียมความพร้อม และขั้นที่ 4 ขั้นการให้ลงมือกระทำจนกลายเป็นกลไกที่สามารถกระทำตัวเองตามลำดับ

จากการพิจารณาเป็นรายขั้น พบว่า ขั้นที่ 1 ขั้นการรับรู้ นักศึกษามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ในรายข้อเมื่อเรียงตามลำดับความพึงพอใจจากมากไปน้อย ได้แก่ ผู้เรียนได้รับรู้จากประสบการณ์ตรงและผู้เรียนได้รับรู้และมีความสุขจากการปฏิบัตินวัตกรรมนาฏลีลานาฏยศัพท์

ขั้นที่ 2 ขั้นเตรียมความพร้อม นักศึกษามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงตามลำดับความพึงพอใจจากมากไปน้อย ได้แก่ ผู้เรียนสนใจการเรียน นาฏศิลป์เพิ่มขึ้น ผู้เรียนสนุกสนานกับการปฏิบัติกิจกรรมนาฏลีลานาฏยศัพท์ ผู้เรียนมีโอกาสเตรียมความพร้อมในการเรียน และผู้เรียนมีโอกาสดำเนินการตามความคิดเห็น ตามลำดับ

ขั้นที่ 3 ขั้นการสนองตอบภายใต้การควบคุม นักศึกษามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงตามลำดับความพึงพอใจจากมากไปน้อย ได้แก่ ผู้เรียนมีโอกาสแสดงออก ผู้เรียนมีโอกาสลงมือปฏิบัติโดยไม่มีการบังคับควบคุม และผู้เรียนมีโอกาสแสดงความสามารถตามศักยภาพของตนเอง ตามลำดับ

ขั้นที่ 4 ขั้นการให้ลงมือกระทำจนกลายเป็นกลไกที่สามารถกระทำได้อิสระ นักศึกษามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงตามลำดับความพึงพอใจจากมากไปน้อย ได้แก่ ผู้เรียนมีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมตามแบบอย่างที่ถูกต้อง ผู้เรียนมีโอกาสได้เห็นแบบอย่างที่ถูกต้องและผู้เรียนมีโอกาสฝึกฝนตนเองตามความสามารถจนสามารถทำได้เอง ตามลำดับ

ขั้นที่ 5 ขั้นการกระทำอย่างชำนาญ นักศึกษามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงตามลำดับความพึงพอใจจากมากไปน้อย ได้แก่ ผู้เรียนมีระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติ และผู้เรียนมีโอกาสเป็นผู้นำและผู้ตามในการปฏิบัติกิจกรรม ตามลำดับ

ขั้นที่ 6 ขั้นการปรับปรุงและประยุกต์ใช้ นักศึกษามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงตามลำดับความพึงพอใจจากมากไปน้อย ได้แก่ ผู้เรียนมีโอกาสติชมเพื่อน ผู้เรียนมีโอกาสเปรียบเทียบกับลีลาท่ารำของตนเองกับผู้อื่น ผู้เรียนพอใจที่ได้มีโอกาสนำนาฏลีลานาฏยศัพท์ไปพัฒนาและประยุกต์ใช้ในโอกาสต่าง ๆ และผู้เรียนมีโอกาสปรับปรุงลีลาท่ารำของตนเองให้ดียิ่งขึ้น ตามลำดับ

ขั้นที่ 7 ขั้นการคิดริเริ่ม นักศึกษามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงตามลำดับความพึงพอใจจากมากไปน้อย ได้แก่ ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์ผลงาน และประยุกต์ใช้ และผู้เรียนมีโอกาสนำนาฏลีลานาฏยศัพท์ไปสร้างสรรค์ตามความคิดของตนเอง ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ควรนำนวัตกรรมชุดนี้ไปทดลองใช้กับนักเรียน นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์สถาบันอื่นๆอย่างกว้างขวาง เพื่อหาประสิทธิภาพจะได้ข้อสรุปในการศึกษาค้นคว้าที่กว้างขวางขึ้น

1.2 ควรนำนวัตกรรมชุดนี้ไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสอนนาฏศิลป์ขั้นทบทวนนาฏยศัพท์โดยเฉพาะคำที่ผู้เรียนส่วนใหญ่ปฏิบัติไม่ถูกต้อง หรือไม่สวยงาม

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำวิจัยต่อเนื่องจากเรื่องนี้ โดยการพัฒนาวัตกรรมการสอนนาฏศิลป์ทางด้านอื่นให้เพิ่มขึ้นและให้มีความหลากหลาย เช่น เทคนิคการใช้จังหวะประกอบการปฏิบัตินาฏศิลป์ หรือ แนวทางในการตีท่าทำให้ได้ความหมายและงดงาม เป็นต้น

2.2 ควรทำวิจัยพัฒนาวิธีสอนทักษะปฏิบัติตามรูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของซิมพ์สัน ในการเรียนปฏิบัตินาฏศิลป์เรื่องอื่นๆ

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. 2542. **คู่มือการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- จิตรภรณ์ แก้วดี. 2549. ผลการใช้ชุดการเรียนรู้ เรื่องนาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ กลุ่มสาขาการเรียนรู้ศิลปะ สาขานาฏยศัพท์. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- ฉลอง ทับศรี. 2543. ศึกษาเปรียบเทียบ และหาประสิทธิภาพของการสอนแบบใช้นวัตกรรมเอกสารประกอบการสอนรายวิชานานาชาติ. ปริญญานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชยานนท์ สูเสน. 2541. พฤติกรรมการสอนนาฏศิลป์ไทยในวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ทิศนา แคมมณี. 2545. รูปแบบการจัดการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. 2547. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 3 ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิสา เมลานนท์. 2552. **คู่มือนาฏยประดิษฐ์ ชุดนาฏยศัพท์สำหรับละคร (เล่ม 1) ม.ป.ท. (อัดสำเนา)**
- บังอร พุ่มสะอาด . 2527. การศึกษาเปรียบเทียบผลการสอนกิจกรรมนาฏศิลป์ ระหว่างการใช้สื่อเป็นภาพประกอบคำบรรยาย และคำแนะนำของครูกับการสอนโดยใช้ครุนาฏศิลป์. วารสารการวิจัยทางการศึกษา 14 (2), 17-18.
- บังอร อนุเมธางกูร. 2542. พฤติกรรมการสอนนาฏศิลป์. ม.ป.ท.
- บุญชม ศรีสะอาด. 2545. การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- บุญชม ศรีสะอาด และคนอื่นๆ. 2549. **พื้นฐานการวิจัยการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 3).** กทม. : ประสานการพิมพ์.

- บุญเกื้อ วรรณาวรร. 2543. **นวัตกรรมการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : เอสอาร์พรินต์.
 ประเมษฐ์ บุญยชัย. 2544. **เอกสารประกอบการสอนวิชาจาริตนาฏศิลป์ไทย**.
 ม.ป.ท.
- พรณี ข เจนจิต. 2548 . **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ แกรมมี.
 รานี ชัยสงคราม. 2544. **นาฏศิลป์ไทยเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.
 เรณู โกศินานนท์. 2544. **นาฏยศัพท์ – ภาษาทำนาฏศิลป์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
 ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. 2544. **สืบสานนาฏศิลป์ไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- รววิทย์ นิเทศศิลป์. 2551. **สื่อและนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้**. ปทุมธานี : สกายบุ๊คส์.
 วิมลศรี อุปรมัย. 2534. **นาฏกรรมและการละคร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญผล.
 ศิลปากร, กรม. 2525. **รวมงานนิพนธ์ ของนายอาคม สายาคม ผู้เชี่ยวชาญ
 นาฏศิลป์ กรมศิลปากร**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- สุมลาลัย นิมนต์พันธ์. 2545. **การละครไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
 อมรา กล้าเจริญ. 2545. **วิธีสอนนาฏศิลป์**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- อุษา สบฤกษ์. 2545. **การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนนาฏยสรรค์ที่ส่งเสริม
 ความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ของผู้เรียนวิชานาฏศิลป์ไทยในสถาบัน
 อุดมศึกษา**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Best, J.W. & Kahn, James V. 1993. **Research in Education**. (7th ed). Boston,
 MA : Allyn and Bacon
- Cronbach, L.J. 1990. **Essentials of Psychological Testing**. 5th ed.
 New York : Harper Collins Publisher, Inc.
- Vernoy, M., and vernoy, J. 1997. **Behavioral statistics in action**. Pacific
 Grove, CA : Brooks/Cole Publishing Company.